

Vragen en antwoorden kamerbrief van 24 april 2020: structurele aanpak

Streefwaarde

Wat is een streefwaarde?

Een streefwaarde is een kwantitatief doel (uitgedrukt in een getal dus) dat wordt beoogd.

Wat is het doel voor 2030? En wat betekent dit?

In 2030 moet minimaal de helft van de hectares met stikstofgevoelige natuur in Natura 2000-gebieden onder de maximum waarde, de zogenoemde kritische depositiewaarden (KDW), zijn gebracht. Dat betekent dat op deze Europees beschermde hectares niet meer stikstof mag neerslaan dan het gebied zonder schade kan verwerken.

In relatie tot de streefwaarde wordt steeds gesproken over het aantal mol per hectare.

Wat wordt hiermee bedoeld?

Stikstofdepositie - het neerslaan van stikstof op de grond - wordt uitgedrukt in een aantal molen stikstof per hectare per jaar. De meest belangrijke vormen van stikstof die in de natuur neerslaan zijn stikstofdioxide en ammoniak. Dit zijn zogenaamde stikstofverbindingen waarbij stikstof door chemische reacties wordt verbonden aan andere stoffen zoals zuurstof en waterstof. Bij stikstofdepositie gaat het alleen om het pure stikstof en dat wordt uitgedrukt in het aantal molen stikstof (N) per hectare per jaar. Mol is daarbij een handige gewichtseenheid, maar het zou ook in kilogram uitgedrukt kunnen worden.

Waarom is er gekozen voor een tijdshorizon van 10 jaar (2030) en niet voor bijvoorbeeld 30 jaar?

Dit is een horizon die realistisch en haalbaar is. Verder vooruitkijken geeft een schijnzekerheid. De natuur wordt nauwkeurig gemonitord, om de zes jaar is er een grote rapportage over de stand van zaken van de natuur. Daarom is er voor gekozen om elke zes jaar vooruit te kijken, zo wordt in 2026 bepaald wat er nodig en haalbaar is voor 2040.

Hoe hard is de afspraak over de streefwaarde?

De streefwaarde is hard genoeg dat ook een volgend kabinet zich moet inspannen om actief aan de stikstofvermindering en natuurverbetering te werken. Tegelijkertijd is de streefwaarde adaptief genoeg om rekening te houden met externe factoren die flinke veranderingen kunnen ondergaan, zoals klimaatverandering en uitstoot uit het buitenland. De streefwaarde zal niet zo hard zijn als de doelstelling voor broeikasgassen, omdat stikstof een heel ander en veel complexer effect heeft. Daarnaast is de natuur ook te verbeteren met andere maatregelen die niet met stikstof te maken hebben. Daarom is het wenselijk om een adaptieve streefwaarde te hanteren, zodat er om de zoveel jaar gekeken wordt naar wat de natuur nodig heeft en op welke manier dat gerealiseerd kan worden.

Hoe zorgt het kabinet ervoor dat de streefwaarde wordt gehaald? Hoe gaat het kabinet dit monitoren?

De stikstofdepositie wordt op dit moment al gemonitord door het RIVM en dat zal in de toekomst worden geïntensiveerd. Om ervoor te zorgen dat de streefwaarde ook daadwerkelijk wordt gehaald, wordt er om de paar jaar gekeken of de bronmaatregelen effectief genoeg zijn. Als dat niet zo blijkt te zijn, dan wordt het pakket aan maatregelen aangescherpt of aangevuld. Als blijkt dat door externe

factoren, bijvoorbeeld door toenemende uitstoot uit het buitenland, de streefwaarde niet behaald kan worden, dan kan deze in een uiterste geval naar beneden worden bijgesteld. Het belangrijkste bij deze streefwaarde is dat we kunnen worden afgerekend op wat we zelf in de hand hebben. En hierbij gaat het om onze eigen binnenlandse opgave.

Vergunningen

Wat is de gebiedsgerichte aanpak?

De gebiedsgerichte aanpak is een combinatie van nationale stikstofreductiemaatregelen die het Rijk neemt (en die gebiedsgericht worden geïmplementeerd) en maatregelen die decentrale overheden nemen om de stikstofuitstoot in de regio's te verminderen. Daarnaast zijn er maatregelen om de natuur te herstellen. Dit samen creëert ruimte voor economische en maatschappelijke ontwikkelingen.

Wat moet de provincie doen als er door dit pakket aan nationale stikstofmaatregelen onvoldoende ruimte wordt gecreëerd voor economische ontwikkeling?

In dat geval moeten de provincies zelf aanvullende maatregelen nemen om ruimte te creëren voor vergunningverlening.

Welke mogelijkheden voor vergunningverlening zijn er?

Gelukkig zijn er inmiddels verschillende manieren om een natuurvergunning te krijgen. Het is goed om te weten dat een vergunning niet nodig is als er geen sprake is van negatieve stikstofeffecten van een project op Natura 2000-gebieden. Dit wordt beoordeeld met behulp van een ecologische toets. Aanvullend bieden aanpassingen binnen een project of locatie (intern salderen) mogelijkheden om een vergunningaanvraag te onderbouwen. Een andere mogelijkheid om een natuurvergunning te krijgen biedt de zogenaamde ADC-toets. Om deze toets succesvol te doorlopen moet er sprake zijn van het ontbreken van alternatieven, een dwingende reden van groot openbaar belang en moet de schade aan de natuur gecompenseerd worden. Sinds 24 maart kan een natuurvergunning ook worden aangevraagd op basis van het stikstofregistratiesysteem. Dit geldt in eerste instantie voor de woningbouw en een beperkt aantal grote infraprojecten. Verder is er nu al de mogelijkheid voor extern salderen waarbij een bedrijf van een ondernemer die stopt, kan worden opgekocht. Van de stikstofruimte die dat oplevert, gaat 30% naar herstel van natuur en 70% komt beschikbaar voor nieuwe activiteiten. Uitzondering hierop waren tot nu toe de veehouderijen. Het kabinet en provincies willen dat het binnenkort mogelijk wordt een veehouderij op te kopen en zo stikstofruimte te verkrijgen. Verleasen van stikstofruimte hoort binnenkort tot de mogelijkheden. Hierdoor kan aan activiteiten met een tijdelijke en relatief beperkte stikstofdepositie een vergunning worden verleend.

Wat is extern salderen?

Als bedrijven een project willen wijzigen of een nieuw project willen starten waarbij stikstof vrijkomt hebben zij daar tenminste een natuurvergunning voor nodig. Deze vergunning kan worden afgegeven als de stikstofdepositie die het bedrijf veroorzaakt niet toeneemt. Dit kan niet altijd binnen het project of op de locatie worden opgelost. Er is dan een andere optie: extern salderen. Bij extern salderen nemen bedrijven stikstofemissie over van andere bedrijven die (deels) stoppen.

Hoe kan – met de openstelling van extern salderen voor veehouderijbedrijven - een ongerichte en ongecontroleerde uitkoop van het platteland worden voorkomen?

Het kabinet is van plan om met de provincies af te spreken dat bij extern salderen een initiatiefnemer (zowel publiek als privaat) zich vooraf meldt bij de provincie over een voorgenomen aankoop. Zo

kunnen provincies op transparante wijze een aankoop afwegen in het licht van de gebiedsgerichte aanpak. Bovendien wordt met de provincies besproken of, en zo ja hoe, de gebiedsplannen op termijn het afwegingskader gaan vormen op basis waarvan een bevoegd gezag in het kader van de gebiedsgerichte aanpak een vergunningaanvraag met extern salderen kan toekennen of afwijzen.

Wat als extern salderen leidt tot ongewenste effecten als bijvoorbeeld leegstand of speculatief opkopen van stikstofruimte?

Het is inderdaad belangrijk om de effecten van de openstelling van extern salderen goed in de gaten te houden, zodat eventuele ongewenste effecten tijdig kunnen worden voorkomen. De bevoegd gezagen willen dit dan ook maandelijks monitoren. Indien tijdens deze maandelijkse gesprekken, waar ook het Ministerie van LNV is vertegenwoordigd, duidelijk wordt dat er sprake is van ongewenste effecten, dan zal de Minister van LNV ingrijpen. Na een half jaar wordt een tussenbalans opgemaakt en na een jaar wordt de regeling grondig geëvalueerd en bekeken of de regeling wordt verlengd.

Leidt de regeling tot extern salderen bij veehouderijen niet tot leegstand?

Met de provincies wordt momenteel bekeken hoe ongewenste effecten zoals leegstand voorkomen kunnen worden, bijvoorbeeld door sloop of herbestemming als voorwaarde voor extern salderen te stellen.

Per wanneer is extern salderen voor veehouderijen mogelijk?

Het streven is om dit op korte termijn open te stellen, maar zorgvuldigheid staat voorop. We willen ongewenste effecten zoals bijvoorbeeld leegstand of het speculatief opkopen van stikstofruimte voorkomen.

Wat is verleasen van stikstofruimte?

Verleasen betekent dat een ondernemer een deel van zijn niet-benutte stikstofruimte in zijn vergunning op tijdelijke basis beschikbaar kan stellen aan een andere initiatiefnemer. Dit is met name belangrijk voor partijen die een tijdelijke stikstofuitstoot hebben, bijvoorbeeld bij de aanleg van windmolens of zonnepanelen. Door stikstofruimte van een ander tijdelijk te leasen, kunnen zij deze (privaat, publiek) voor (tijdelijke) activiteiten gebruiken.

Voor welke bedrijven is verleasen straks mogelijk?

Verleasen is mogelijk voor alle bedrijven die een vergunning willen aanvragen omdat zij tijdelijk stikstofuitstoot veroorzaken.

Waarom wordt verleasen opengesteld voor een periode van een jaar?

Verleasen is een optie voor bedrijven die tijdelijk stikstofruimte nodig hebben. Na een jaar evalueren we de regeling om te kijken in hoeverre dit voor deze bedrijven inderdaad een geschikte en gewenste optie is gebleken. Indien verleasen ongewenste effecten met zich mee brengt kan de regeling worden ingetrokken.

Wat gebeurt er na dit jaar? Is er een kans dat dit niet wordt verlengd?

Na een jaar wordt de regeling geëvalueerd. Indien blijkt dat verleasen (te veel) ongewenste effecten met zich mee brengt kan de regeling worden ingetrokken.

Veel organisaties hebben vorig jaar gepleit voor een drempelwaarde. Gaat deze er komen?

Het Kabinet onderzoekt met provincies de mogelijkheden voor het invoeren van een regionale drempelwaarde. Naar verwachting kan rond de zomer nadere besluitvorming plaatsvinden.

Natuur

Wat gaat het kabinet doen om natuur ook buiten natuurgebieden meer de ruimte te geven en te beschermen?

De biodiversiteit in Nederland gaat achteruit en die achteruitgang vindt ook plaats buiten de natuurgebieden. Dit betekent dat daar veel winst te behalen is voor herstel van biodiversiteit. Met deze stikstofaanpak richt het kabinet zich daarom, naast het versterken van de natuur en diersoorten in Natura2000-gebieden, ook op een meer natuurinclusieve inrichting van Nederland. Daarbij versterken we de natuur door het landschap ook tussen natuurgebieden goed in te richten.

Een voorbeeld hiervan is natuurinclusieve woningbouw. Gebouwen in Nederland bieden een belangrijke nestplaats voor beschermde vogelsoorten. Door nieuwbouw en renovatie zo uit te voeren dat deze vogels goed hun nest kunnen bouwen, vergroot het kabinet het areaal leefgebied van deze dieren zonder extra natuurgebieden te hoeven aanleggen. Dit maakt de grenzen tussen natuur en andere functies minder scherp. Dit maakt de natuur als geheel sterker.

Welk bedrag stelt het kabinet in totaal ter beschikking voor natuurbehoud en -herstel en wat wordt hiermee gedaan?

Het kabinet stelt in 2021 € 200 miljoen extra beschikbaar voor natuur. In 2022 nog eens € 250 miljoen en in de jaren 2023 tot en met 2030 ieder jaar € 300 mln. In totaal gaat het dus om ruim 3 miljard euro in de periode 2020-2030. Deze bedragen zijn aanvullend op de € 250 miljoen die in februari beschikbaar is gekomen voor de inrichting van een natuurbank en een regeling voor natuurherstel, en de huidige budgetten voor het natuurbeleid, die grotendeels via het Provinciefonds lopen: € 415 mln. per jaar.

Wat wordt bedoeld met hydrologische maatregelen in en rondom natuurgebieden?

Met dergelijke maatregelen worden gebieden natter gemaakt door het waterpeil te verhogen. Hierdoor wordt de natuur, in ieder geval voor een bepaalde periode, minder gevoelig voor de effecten van stikstofneerslag.

Wat betekent de verhoging van de natuurvergoeding en met hoeveel wordt deze vergoeding verhoogd?

De huidige vergoeding dekt nu 75% van de kosten die terreinbeheerders maken om de natuur te beheren. Natuurbeheerders signaleren vanuit de praktijk dat dit soms tot problemen leidt voor de natuur omdat niet alle kosten worden gedekt. Het extra geld kan daarom deels worden benut om een groter deel van de beheerkosten te vergoeden en daarmee de kwaliteit van de natuur te verhogen.

Hoe staat het met de nog op te richten natuurbank?

De natuurbank bevindt zich op dit moment in de verkenningsfase. De mogelijkheden voor het realiseren van compensatienatuur waarmee de natuurbank gevuld kan worden, worden geïnventariseerd. Tevens wordt in beeld gebracht wat de toekomstige gebruikers van de natuurbank (Rijk en waterschappen) denken nodig te hebben aan compensatienatuur.

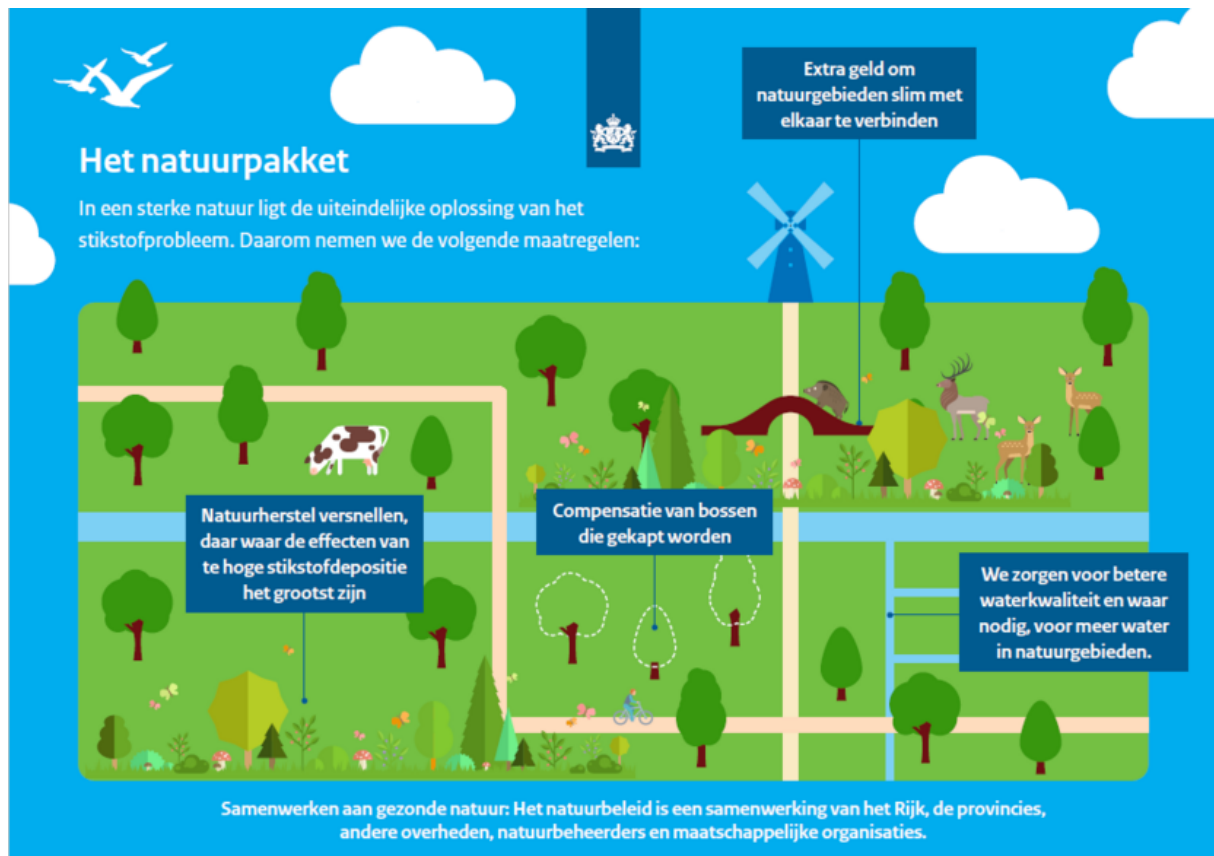
Wat wordt bedoeld met natuurinclusieve inrichting?

Hierbij gaat het vooral om natuur te versterken door het landschap tussen natuurgebieden goed in te richten. Het vermengen van bestaande functies - bijvoorbeeld zonneparken gecombineerd met natuurontwikkeling of natuurinclusieve woningbouwontwikkeling - maakt de grenzen tussen natuur en andere functies minder scherp. Dit maakt de natuur als geheel sterker. Deze natuur zal overigens

niet als Natura 2000-gebied worden aangewezen of leiden tot uitbreiding van bestaande Natura 2000-gebieden.

Gaat het kabinet natura2000-gebieden schrappen of herindelen?

Er vindt momenteel een doorlichting van de Natura 2000-gebieden plaats. De resultaten hiervan worden, zoals eerder aan de Kamer gemeld, rond de zomer verwacht.

Industrie & energie

Waaruit bestaat de bijdrage vanuit de sector industrie en energiesector aan het terugbrengen van de stikstofuitstoot?

De sector industrie en energie is verantwoordelijk voor 1,3% van de stikstofdepositie in Nederland. De industrie- en energiesector is op grond van de Europese Richtlijn Industriële emissies verplicht te investeren in de Best Beschikbare Techniek (BBT). Door de BBT-aanpak zijn de meest kosteneffectieve emissie-reducerende maatregelen binnen de sector industrie en energie daarmee al verplicht. Deze aanpak wordt de komende jaren voortgezet en vraagt investeringen van vele tientallen miljoenen door de sector. Dit zal naar verwachting in 2030 tot een verdere stikstofemissiereductie leiden.

Ook onderzoekt het kabinet samen met de sector de komende tijd welke mogelijkheden er zijn om de BBT aanpak verder te optimaliseren zodat aanvullende kosteneffectieve stikstofreductie kan worden gerealiseerd. Dit gebeurt in samenhang met de uitwerking van het Schone Lucht Akkoord.

Het kabinet bekijkt ook of het mogelijk is voor een beperkt aantal individuele piekbelasters om op vrijwillige basis extra significante stikstofreductie te realiseren. De komende tijd worden de

mogelijkheden hiervoor verkend. Daarbij let het kabinet op technische haalbaarheid, kosteneffectiviteit en staatssteunkaders.

Tenslotte is in de tweede helft van 2019 besloten tot een subsidiestop voor pelletkachels en biomassaketels binnen de ISDE regeling. Deze maatregel heeft een klein maar positief effect op de stikstofdepositie.

Komen industriële uitstoters niet te makkelijk weg?

De sector industrie en energie is op grond van de Europese Richtlijn Industriële emissies verplicht te investeren in de Best Beschikbare Techniek (BBT). Door de BBT-aanpak zijn de meest kosteneffectieve emissie-reducerende maatregelen binnen de sector industrie en energie daarmee al verplicht. Deze aanpak wordt de komende jaren voortgezet en vraagt investeringen van vele tientallen miljoenen door de sector industrie en energie. Onder andere de BBT-aanpak zorgt voor een aanzienlijke verdere reductie van stikstofdepositie.

Naast de BBT-aanpak zijn op basis van een verkennende studie door TNO en een quickscan bij een deel van het bedrijfsleven enkele mogelijkheden voor extra maatregelen geïdentificeerd. Deze worden de komende tijd verder onderzocht en uitgewerkt.

Daarnaast draagt de industrie met de maatregelen uit het Klimaatakkoord en de maatregelen om uitvoering te geven aan het Urgenda-vonnis ook bij aan stikstofreductie.

Waarom worden er geen maatregelen genomen om de bijstook van biomassa af te bouwen?

Maatregelen over de bijstook van biomassa waren onderdeel van de inventarisatie van maatregelen. Uit de analyse van de planbureaus blijkt dat deze maatregel niet (kosten)effectief is. Dit komt doordat het stoppen met de bijstook van biomassa in grote centrales leidt tot zeer geringe stikstofreductie (0,04 mol/ha/j) tegen zeer hoge kosten. Daarnaast is het juridisch heel complex.

Mobiliteit & bouw

Wat wordt bedoeld met gerichte handhaving van defecte en gemanipuleerde AdBlue systemen van vrachtwagens? En wat is het effect van deze maatregel?

Moderne vrachtwagens hebben een AdBlue systeem met een SCR-katalysator om de uitstoot van stikstofoxiden in uitlaatgassen te verminderen. Bij 5% tot 10% van de moderne vrachtwagens werkt het systeem niet goed meer. Soms is het systeem gemanipuleerd. Dat doen eigenaren om te besparen op de kosten voor AdBlue en onderhoud en reparatie van het systeem. Maar dat is vanuit Europese regels verboden. De Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) kunnen de gemanipuleerde of slecht functionerende systemen opsporen en staande houden. Als bij aanvullend onderzoek blijkt dat er gemanipuleerd is met het systeem krijgt de eigenaar of de chauffeur een procesverbaal en een boete van maximaal 20.500 euro of maximaal 2 jaar gevangenisstraf. TNO schat in dat deze maatregel leidt tot 80% minder uitstoot van stikstofoxiden. In 2030 is dit 2,16 kton uitstoot. Het PBL geeft aan dat dit is goed voor een vermindering van 2,2 mol/ ha/ jaar in 2030.

Wat houdt de maatregel 'innovatieregeling verduurzaming mobiele werktuigen Bouwsector' in? En wat is het effect van deze maatregel?

Deze maatregel – die in 2020 start - ziet toe op gebiedsgerichte pilots voor de komende drie jaar op het gebied van de inzet van schone bouwmachines (nul-emissie mobiele werktuigen) bij infrastructuurprojecten en bouwprojecten. Hiermee ondersteunt het kabinet deze voor Nederland vitale sector. De sector kan nu projecten uitvoeren die anders vanwege stikstof vertraging oplopen.

Hierdoor kunnen woningen worden gebouwd en kan infrastructuur worden aangelegd. De maatregel zal direct effect hebben op de pilotprojecten. Doordat het een pilotregeling betreft zal het totale effect klein zijn, maar voor de projecten zelf kan het betekenen dat door het gebruik van nul emissie mobiele werktuigen de bouw in de stad dan wel rond een natuurgebied wel door kan gaan. De mate waarin de inzet en opschaling van nul-emissie werktuigen verder zal worden bevorderd, wordt op basis van de uitkomsten van de pilots bepaald.

Wat houdt de maatregel 'subsidie walstroom zeevaart' in? En wat is het effect van deze maatregel?

In de havens kan met subsidie op de kade stroom (walstroom) aangeboden worden tegen een tarief dat gelijk of lager is dan het opwekken van stroom aan boord. Walstroom is een schonere vorm van stroom en leidt tot minder uitstoot en dus neerslag van stikstof. De subsidieregeling dient als impuls voor de realisatie van walstroom voor de zeevaart (2021-2023). Het gaat om een co-financiering voor minimaal vijf projecten. Het gaat om een subsidie van 12 miljoen euro (2021: € 4 mln, 2022: € 6 mln, 2023: € 2 mln) We kunnen nu nog niet zeggen welke projecten gerealiseerd kunnen worden, dat hangt af van waar de meeste stikstof/milieuwinst geboekt kan worden. De maatregel gaat in per 2021 en we verwachten dat eind 2021 de eerste havens met deze subsidie walstroom aan kunnen bieden. Als er met de subsidie minimaal vijf walstroom projecten gerealiseerd kunnen worden zal dit leiden tot minder neerslag van stikstof. We verwachten ongeveer 0,3 mol/ha /jaar in 2023 (bron: PBL/RIVM) Daarnaast vermindert walstroom de uitstoot van fijnstof en zwavel. Dat is goed voor de luchtkwaliteit. Walstroom is bovendien veel stiller dan de generatoren die schepen nu gebruiken voor het opwekken van stroom.

Wat houdt de maatregel 'subsidie katalysatoren binnenvaart' in? En wat is het effect van deze maatregel?

De motoren van binnenvaartschepen worden schoner door het gebruik van katalysatoren. Hiermee kan een motor van een schip 80% minder stikstof uitstoten. Het gaat om een subsidieregeling van 79 miljoen euro. Dit komt bovenop de subsidieregeling van 15 miljoen uit de Green Deal Zeevaart Binnenvaart. Die regeling start in het derde kwartaal van 2020. Het gaat om een cofinanciering, waarbij de ondernemer een deel van de kosten zelf betaalt. De verwachting is dat met deze subsidieregeling ongeveer 900 schepen een katalysator krijgen. Het RIVM en het PBL schatten dat er tussen 2021 en 2030 0,5 tot 4,2 minder mol/ha/jaar neerslaat.

Wat houdt de maatregel 'elektrisch taxiën' in?

Door elektrisch taxiën hoeven vliegtuigen geen kerosine te gebruiken om van de landingsbanen naar de gates en van de gates naar de startbanen te rijden. Op dit moment vindt er een pilot plaats op Schiphol. Op basis daarvan wordt gekeken of het wordt ingevoerd. Als elektrisch taxiën wordt ingevoerd, stimuleren we dat met 10 miljoen euro vanaf 2024.

Landbouw

De veehouderij is de grootste uitstoter van stikstof. Wat hebben boeren tot nu toe gedaan om dit te verminderen?

In de afgelopen decennia heeft de landbouw gezorgd voor een afname van de hoeveelheid stikstof. Bijvoorbeeld door een kleinere veestapel en investeringen in emissiearme technieken. Tegelijkertijd is de landbouw, met name de veeteelt, nog steeds één van de grote uitstoters van stikstof. Met dit pakket maatregelen helpt het kabinet hen om ook de komende jaren een nog verdere reductie te bereiken.

Wat gebeurt er als er met deze vrijwillige maatregelen niet genoeg stikstof wordt gereduceerd?

De stikstofreductie die wordt behaald, hangt af van het animo om deel te nemen aan de regelingen. Het maatregelpakket is wel dusdanig samengesteld dat de gestelde streefwaarde voor 2030 óók kan worden behaald als de deelname aan de regelingen tegenvalt. We monitoren de voortgang goed en zullen waar nodig aanvullende stappen zetten.

Wordt er een nieuwe normering gesteld voor stallen?

In eerste instantie zet het kabinet in op innovaties om nieuwe technieken voor het verduurzamen van stallen mogelijk te maken. Daarvoor hebben wij bijvoorbeeld een innovatieregeling voor de veehouderij opgestart. Het duurt nog een aantal jaar voordat de resultaten daarvan bekend zijn. Als er meer zicht is op het effect van innovaties op het verlagen van de emissies, kunnen we dit vertalen in nieuwe normen en een passende overgangperiode. Daarover zal in 2023 meer duidelijkheid komen.

Als er een nieuwe normering komt, wat moeten boeren dan doen met hun bestaande stallen?

Voor bestaande stallen zal vanaf 2025 een overgangperiode ingaan waarin boeren die nog niet aan de nieuwe normen voldoen, hun stal zullen moeten aanpassen. Hoelang deze overgangperiode duurt, hangt af van de normen en de beschikbaarheid en betaalbaarheid van de technieken. Er is een bedrag gereserveerd om met subsidie bij te dragen aan de ontwikkeling en bouw van stallen die aan deze normering voldoen.

Gaat de veevoer maatregel nog door?

Het kabinet heeft al eerder besloten om in 2020 in te zetten op stikstofreductie door aanpassing van het veevoer. Dit is nodig om de woningbouw mogelijk te maken. Als er minder ruw eiwit in voer zit, ontstaat er minder stikstofuitstoot uit mest. Boeren geven zelf ook aan dat minder eiwit in het veevoer kan. We werken nu uit hoeveel stikstofwinst er wordt behaald met ander veevoer. Daarbij kijken we ook wat redelijkerwijs verwacht kan worden van een veehouder.

Maatregelen om de stikstofuitstoot van de landbouw te verminderen

We stimuleren dat koeien meer in de wei gaan staan.
Dit zorgt voor scheiding van urine en mest, waardoor minder stikstof in de vorm van ammoniak ontstaat.

Aanpassing veevoer
Met minder eiwit in veevoer ontstaat minder ammoniak uit mest.

Minder uitstoot uit mest
→ Mest verdunnen
→ Centrale mestverwerking

Omschakelen naar ander type bedrijfsvoering
→ Omschakelfonds

Goede beëindigingsregeling voor boeren die willen stoppen:
→ Subsidieregeling sanering varkenshouderij
→ Gerichte uitkoop bij Natura 2000-gebieden
→ Landelijke beëindigingsregeling

Investeren in duurzame stallen voor de veehouderij
→ Subsidieregeling bron-gerichte verduurzaming stallen

www.aanpakstikstof.nl